

JACQUELINE GUISSSET

DE PALEIZEN EN TUINEN VAN HET JUBELPARK

Gent (Snoeck), 2023, 399 pp., ill. in kleur en zwart-wit, ISBN 9789461617699, € 50,00

Onlangs werd bekend dat het Brusselse Jubelpark met de bijbehorende gebouwen gaat worden gerestaureerd. Aanleiding vormt het tweehonderdjarig bestaan van de Belgische staat, dat in 2030 zal worden gevierd. Het park werd honderdvijftig jaar eerder ingericht ter gelegenheid van het vijftigjarig jubileum van België. Het complex gebouwen dat daar in de loop der jaren ontstond, groeide uit tot een indrukwekkend geheel, met als bekroning de monumentale arcade die de oostelijke toegang tot de stad vormt. Hoewel al eerder publicaties werden gewijd aan enkele gebouwen en koning Leopold als drijvende kracht achter het complex, bestond er nog geen overkoepelende studie waarin alle onderdelen van het park voor het voetlicht worden gebracht. Dit boek van kunsthistorica Jacqueline Guisset wil daarin voorzien.

De geschiedenis van het Jubelpark wordt beschreven in vier delen. Het eerste gaat over de totstandkoming van de arcade met de bijbehorende gebouwen en vormt de hoofdmoot van het boek. Deel twee behandelt de paviljoens, herinneringsmonumenten en beelden (groepen) in het park. Daarna komen de instellingen en musea die in de gebouwen zijn gehuisvest aan de orde. Het laatste deel is gewijd aan het ontwerp en het gebruik van het park.

De ligging en vormgeving van het Jubelpark hebben alles te maken met de groei van de stad en de promotie van natiestaten in de negentiende eeuw. Rond 1850, toen Brussel zich begon uit te breiden buiten de oude ommuring rond de stad – de zogenaamde vijfhoek –, werd in het Linthoutbos in Schaarbeek een militair oefenterrein aangelegd. Daaromheen verrezen nieuwe

wijken binnen de oude structuur van wegen die om de stad heen lagen, zo is te zien op enkele paginagrote kaarten die in het boek zijn afgebeeld. Het oefenterrein werd al spoedig naar elders verplaatst, en de locatie werd uitgekozen om er het vijftigjarig bestaan van het land België te vieren. Architect Gédéon Bordiau (1832-1904), eerder werkzaam in het atelier van Jozef Poelaert, maakte het eerste ontwerp voor de Nationale Tentoonstelling van 1880. Dit bestond uit een tentoonstellingspaleis, opgebouwd uit twee hallen die met elkaar verbonden waren door kwartronde colonnades en een arcade met drie ongelijke doorgangen. Hierachter verrezen reusachtige expositiehallen gebouwd door de firma Cockerill. Door de haast die geboden was om het complex tijdig af te krijgen, werden de colonnades en de arcade uitgevoerd in staff, een kunststeen op basis van gips en plantaardige vezels.

Een relatief groot deel van het boek is gewijd aan de drie tentoonstellingen die eind negentiende eeuw in het Jubelpark plaatsvonden: de eerdergenoemde Nationale Tentoonstelling van 1880, de Grote Internationale Wedstrijd voor Wetenschappen en Nijverheid van 1888 en de Internationale Tentoonstelling van 1897. Elke tentoonstelling leidde tot ingrijpende wijzigingen in het complex, waarbij vooral werd gezocht naar een bevredigende oplossing voor de voltooiing van de arcade, die het sluitstuk moest vormen tussen de noordelijke en de zuidelijke hal. De beschrijving van de tentoonstellingen is ruim en goed geïllustreerd. In een bijlage achter in het boek zijn de verschillende openingsspeeches opgenomen. Die zijn vooral relevant voor wie geïnteresseerd is in de inhoud van de tentoon-

stellingen, alhoewel op een enkele plek ook het park en zijn gebouwen worden besproken. Aangezien alle toespraken zijn overgenomen uit *Le Journal de Bruxelles*, mag ervan uit worden gegaan dat deze uit het Frans zijn vertaald, ook al staat dat er niet bij vermeld.

Omstreeks 1904, lang nadat de laatste tentoonstelling was beëindigd, werd besloten de arcade een definitieve vorm te geven. Dit gebeurde op instigatie en met financiële steun van koning Leopold II, die zich er intensief mee bemoeide. Bordiau was nog betrokken bij dit project, maar hij overleed voortijdig. De Franse architect Charles Girault (1851-1932) kreeg opdracht een plan te maken, en dit werd uiteindelijk uitgevoerd. Ook aan deze periode worden relatief veel pagina's besteed, met aandacht voor de talloze decoraties en beelden op en aan de triomfpoort. Twee foto's van de beelden op de attiek zijn daarbij per abuis verwisseld. Ten slotte was het ook Girault die de beide hallen aan de zijde van de Tervurenlaan door middel van galerijen met de arcade verbond. Daarmee was het complex in opzet voltooid, terwijl aan de decoraties langer werd doorgewerkt. Guisset gaat uitvoerig in op de mozaïeken in de kwartronde colonnades. Hoewel deze mozaïeken al vanaf de bouw van de arcade door Girault waren gepland, werden ze door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog pas uitgevoerd in de jaren dertig. Ze zijn echter nauwelijks bekend doordat ze op een moeilijk zichtbare en tegenwoordig voor het publiek ontoegankelijke plek zijn aangebracht: geheel boven in de colonnades, deels aan het oog onttrokken door de zuilen die ervoor zijn geplaatst. Het is daarom lovenswaardig dat de in 2007 vanaf een steiger genomen foto's van de mozaïeken groot in het boek zijn afgedrukt, evenals de voorstudies en kartons.

De integrale aanpak van een studie als deze, waarbij één auteur het totale complex bespreekt, heeft het voordeel dat alle onderdelen op een evenwichtige manier aan bod komen. Zo worden de verschillende beelden en monumenten in het park uitgebreid beschreven en afgebeeld, net als het voormalige Panorama van Caïro, tegenwoordig de Grote Moskee van Brussel, en het Hortapaviljoen uit 1898 met het marmeren reliëf *De menselijke drijven* van Jef Lambeaux. Dat reliëf kreeg al eerder aandacht in verschillende artikelen en recent zelfs in een klein boekwerk, maar dat weerhield Guisset er niet van het uitgebreid te bespreken. Ook de drie in het Jubelparkcomplex gevestigde musea komen aan bod. Aan de geschiedenis van het Legermuseum en Autoworld werd, voor zover mij bekend, nog nooit een publicatie gewijd, en daarom is de aandacht hiervoor in dit boek zeer welkom, ook al is het beknopt. Over de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis is wel eerder geschreven, maar dat zou wel eens uitgebreider mogen gebeuren. Bovendien kan dan ook de ingewikkelde bouwgeschiedenis van het complex worden beschreven, want die komt in de huidige publicatie nog

onvoldoende uit de verf. Het plattegrondje achter in het boek roept meer vragen op dan het helderheid verschaft. Aan de Afgietselwerkplaats ten slotte, onderdeel van laatstgenoemd museum, werd onlangs een kleine publicatie gewijd, en Guisset besteedt er dan ook relatief weinig aandacht aan. Deze werkplaats, waar honderden mallen worden bewaard om gipsafgietsels mee te vervaardigen, is een van de drie in Europa nog werkende afgietselwerkplaatsen, zij het niet op zijn oorspronkelijke plek; de werkplaats bevond zich in de noordelijke hal naar ontwerp van Bordiau, maar is tegenwoordig ondergebracht in de kelder onder de grote hal uit 1897 die sinds 1984 Autoworld huisvest.

Dat het boek vertaald is uit het Frans leidt op enkele plekken tot vreemde zinnen, zoals 'Op de site werden kleine elektrische trams ingezet, wat bij de vele bezoekers emoties veroorzaakte.' In de Engelse vertaling wordt dit 'to the delight of the many visitors', wat dichterbij de oorspronkelijke betekenis lijkt te liggen. De hallen van Bordiau worden afwisselend omschreven als paleizen of paviljoens, wat verwarrend werkt, en soms is niet duidelijk welk onderdeel van het complex wordt besproken. Een sterk gemis in het boek is een grote plattegrond van recente datum waarop niet alleen de locaties van de verschillende instellingen staan aangegeven, maar ook hun bouwdata. Het plattegrondje op pagina 371, waarop alleen de per architect gerealiseerde bouwdelen staan vermeld (in het Frans!), is weinig behulpzaam. Bovendien zijn de door Bordiau en Girault gerealiseerde delen in nauwelijks van elkaar te onderscheiden tinten rood aangegeven. De lezer zou hier geholpen zijn met een kaart op een veel grotere schaal, met de verschillende bouwfasen, de bijbehorende jaartallen en een uitgebreidere toelichting, op een goed toegankelijke plaats in het boek, bijvoorbeeld op de schutbladen. Verder is er op dit mooi uitgegeven boek weinig aan te merken, het heeft de veelheid aan informatie en kennis over geschiedenis, gebouwen, aanleg, objecten en gebruik adequaat en overzichtelijk bijeengebracht. Het is te hopen dat deze publicatie, en de restauraties in aanloop naar de viering van tweehonderd jaar België, de bewogen geschiedenis en kunsthistorische betekenis van het Jubelpark opnieuw onder de aandacht van het grote publiek zullen brengen.

YURI VAN DER LINDEN